

ה א מיי פ"ז מהל' מנהל מנהל
והה הל' ח סמנ עשין לז
טו"ע ח"מ סי' מנז ספיק' ה:
ו ב מיי"ט ע"ה ג טו"ע
ע"ס ספיק' ב:

מוסף תוספות

א. שלא מציונו בשום מקום שמכשיר דראובן לבדו אלא אי"כ חתם עד. רש"י גיטין פ"ו.
ב. דלא מציונו שהכשירו בכין יעקב בלא עד. רש"י גיטין פו.
ג. היכי מתכשר האי דראובן לחוד דהא בעינן איש פלוני עד וכדתנן במתני'. רש"י גיטין פו.
ד. שלא חשש להוכיח שם אביו מאחר ששם אביו חתום תחת השני והוא נקרא היטיב דראובן בן יעקב עם מה שחתום תחת השני, והשני כשר ביעקב עד. רש"י גיטין פו.
ה. ולא דוקא דיעדינן דאפי' בספק לא מכשירין דאפי' קיום בעינן, אלא קוטאת דמלתא נטק דהא חתימה דראובן היא ואנן דאי ידעינן דלא אדאבו. רש"י גיטין פו.
ו. והלכך משמאל פסול רמיני כשר משום דאמרנן דהא חתימה דיעקב שיהא על הגט משמאל כיון דלא מניא לדידה משני אקמא והיו הוא כאלו חתם תחתיו דראובן בן יעקב. ס. שטר שאלות ותשובות ושלמות. רש"י גיטין פו.
ז. אף הקונטרס כיון שיתחילו לחתום בכתב שיהא תחת זה שלשון כנגד שיטה אחת אחרונה אין יכול לקצוץ ריעותא דהא חתימה דראובן אינון אין העדים שמתום שוין וכי גאזי ויבה משום דראובן אי"כ קוצין יותר או פחות משם השני ויהא ניכר התקן, ולא נהירא דא"כ בעיקר התירוץ אינו בספק. שיטה מקולטת כגון פ"ט.
ח. גא"ת פ"ט פ"ט שיעורי מרדכי מקשוריו ויגזו כנגד כל עד אחר שהוא מיותר תירץ ר"ת ויל' דכא גונתא א"אפ"ש דליתמיה ליה שלא יגזו מנופו של שטר. רש"י גיטין פו.
ט. דלשנויי דמשיני דלא כתיב עד] אם יבוא לגזו או לקצוץ נמצא מקצוץ שם אבותיהם של עדים ולא מחכשירי בשמותם לבד דהא לא כתיב ביה עד. רש"י גיטין פו.
י. ובעי' שיהא כל העדים החתומים בבקשתו חתומים בשיטה אחת כנגד שיטה אחרונה. שיטה מקולטת כגון פ"ט.
מ"ס.

רבינו גרשום

שמה דראובן חתם שם אביו במקום שמו וכשר הוא, ומשיני לא לימרו בית דין הכי אלא לימרו הכי לא שבקי אינש שפא דרדייה וחתים שם אבות וש"מ מוזקיף הוא. ואכתי ליהושע דאי אמרי עדים יעקב זה כתיבת דראובן היא ואמרי בית דין מה בכך דלמא שם אביו כתב לקיים חילוף חתימתו דהא רב לא היה חתום שמו אלא במקום שמו והיה בעציר דמות דג והכל היו מכירין שוה היא חתימתו: חתומה. כמין דקל היה מצוי: רב חסדא סמ"ך. בלבד היה כותב במקום שמו: מכתות. כמין תרוץ של ספינה. הכא נמי איכא למימר דכתב אבהו סימן. ומשיני לא חציף אינש כו': מר זוטרא אמר למח לך לשנויי כל הנז. דנשינוי דחיקי היו אלא האי דקאמר ר' ירמיה בר אבא אחרי הכתב כנגד הכתב מבחוץ הכי קאמר. כל מקושר שאין עדיו [כלין] בשיטה אחת פסול. בגון ששלשון התחילי לחתום ב' שיטות זה על גב זה התחילו חתימתן כנגד שיטה אחרונה וחתמו ממטה למעלה וסיימו חתימתן בשיטה (ב) אחרונה של עדות היו גיזי לכוילה וליכא למיחש משום זיוף: כל המחוקין כולם. העשורין בשטר שלא במקום שריר וקיים: צריך לכתבו. בסוף העשור. ודין קיומיהון. דכתב כך והו מקוץ פלוני שבמקום פלוני שריר וקיים כדי שלא יאמר שוב נכתב ונמחק ויחייף: וצריך שיהוו מענינו של שטר. ולא מעלה בשיטה אחרונה:

ויש לומר דהכי פריך וליחוש דלמא גיזי לראובן זון ומתכשר זיעקב עד ויהיה הלוה סבור שלא זייפו ויהא עדיו (א) כמו שכתבו לו וכל כמה שלא יזריכנו הלוה לקיימו לא נקיימנו אי לא טעינין ליחמי (א) ללקוחות ומלוה טענות זיוף אחי שפיר שבלא שום כחמה יוליא מהס מחזור למשנת גיטין דתנן התם פ' המגרש (דף פז.) שני גיטין (ב) שכתבו זה זלז זה את שהעדים נקראים עמו כשר ופריך בגמרא ולימכשר האי כשר לראובן והאי זבן יעקב עד דתנן איש פלוני עד כשר השתא משמע דפשיטא דקמא כשר כשר לראובן גרידא מדלל מיימי ראייה דכשר כמו זבן יעקב עד והא אינו כשר כשר לראובן ועוד לאחר שתיך דכתב לראובן זון אקמא ויעקב עד אכתרא ופריך לימכשר האי כשר לראובן [זבן] והאי זיעקב עד דתנן איש פלוני עד כשר והשתא נמי היכי פשיטא ליה דקמא כשר כשר לראובן זון גרידא (א) ופירש רש"י דכשר לראובן זון כשר דמשמע אינו זון של

לראובן כדרך חתימת היוונים והיו כמו זון איש פלוני והאי זיעקב עד שאזנו עד אחי הוא ששמו יעקב ופירוש זה אינו נראה חדא דלמא אינו לן למימר דלראובן זון יווני הוא כיון שהכתב כתוב עברי ועוד כי נמי היו יווני והוא כמו זון פלוני לא היו כשר כיון דלא כתב עד ג ועוד שירכא קמא לא (א) תבא שפיר ג ויש לפירש הכי התם מעיקרא פריך וליתכשר האי כשר לראובן והאי זבן יעקב עד כלומר לראובן נתכוין להעיד על שני גיטין וכתב על התחתון זון יעקב עד ולהכי מתכשר כדמתן זון איש פלוני עד כשר וגם חתם שמו לראובן על הראשון וזהכי כשר כדמתן את (א) שעדים נקראים עמו כשר ועם הראשון נקרא [זבן] יעקב עד לראובן קאי אכן יעקב ופשיטא דכשר ג ולכך לא הביא ראייה להכשיר ומשיני דכתב לראובן זון אקמא ויעקב עד אכתרא והשתא (א) ידעינן דהאי יעקב דכתב לא חתם לראובן דלא חתם שמה דלכזוה ופריך וליתכשר האי כשר לראובן זון והאי זיעקב עד פלוני עד כשר כלומר יש לנו לומר שיעקב חתם בשני יעקב עד וזהכי כשר ואח"כ בא לראובן בנו וחתם על ראשון לראובן זון ושם שחתימת יעקב עד נקראת עם אותה שלו וזהכי כשר כדמתן את שהעדים נקראים עמו כשר ומשיני דלא כתב עד דהשתא ודאי יעקב לא חתם על השני דהא לא כתב עד א"ג דכתב עד וידועים דהאי חתימת יד לא יעקב עד (א) (א) ד"ל ב"ב ע"ד. משמע הא אם כתב לראובן זון יעקב עד יהיה פסול וזה קשה דפסלינן פלוני זון איש פלוני עד ומכשירינן זון איש פלוני עד או איש פלוני עד (א) שאם חתמו מעיקרא איש פלוני עד שלא היה בא לידי זיוף או זון במעלה מפלוני עד למטה חתמו כמו זון ידא כשר אדרבה היה לן למימר דאם חתמו מעיקרא איש פלוני זון איש פלוני עד יהא כשר והכי (א) היה לן למימר אי גיזי שיטה אחרונה עם לראובן דחתים עליו יהא פסול והכי היה לן למימר ויש לומר דהא תנן זון איש פלוני עד כשר איש פלוני עד כשר ולא משוי חילוק זון פשוט למקושר ואיזן לן למימר דכשר הכא (א) אבל פלוני זון פלוני עד לא תנן דכשר אע"ג דפלוני זון פלוני כשר וכל שכן כשכתב עד מכל מקום כיון דלא תנן דכשר דהיא משויין חילוק דפשוט כשר למקושר דאמי לידי זיוף פסול ויש שנותנין טעם שיתיר יש לנו להכשיר איש פלוני עד דהא איכא כמה גרים שאין להם אב ואין יכולין לחתום עם אביהן אלא פלוני עד: וד"ל מ"א סימנא בע"מא שווייה דהא רב צייר בוורא כו'. ואם תאמר שאני התם דלתחוק מעיקרא דניסקי' כדאמרין פרק השולח (גיטין דף לו.) אבל הכא לא מ"מ אינו לן למימר אי חתים איניש שמה דלכזוה שמה זה רגיל לחתום כך: ב"ב מקושר שאין עדיו (א) מאחריו בשיטה. פ' ר"י כשחותמין עליו מלמטה למעלה שיהיו כולן מתחילין בשיטה אחרונה ואין כי אם עד אחד חתום לארכו של שטר וחתומין זה אחד זה לפיכך אי גיזי שיטה אחרונה יחתוך כל ראשי העדים ולא יאמר כי אם זון פלוני עד ויכר הרמאות כיון שכל העדים חתובין ואי מלמעלה למטה חתימי צריך שיהיו כולם כלים בשיטה (א) אחרונה ולא נהירא דמהדר לתרווי אפי' כתב עד (א) וי"כ כשחותמים מלמעלה למטה וכולם כלים בשיטה אחרונה וגיזי לשיטה אחרונה גיזי כהדיה עד של כל החתומין ופי' ריב"ז לעולם כסדרן חתימי' וכי תימא זיוף מגואי וחתום מאצראי ויאמר כדי להרבות עדים הוא דעבדי הכי יהא פסול דכל מקושר שאין עדיו כלים בשיטה (א) אחרונה יהא פסול לכך כיון שכל העדים חתומים בשיטה אחרונה מו לא יבא לידי זיוף דתו לא מני חתים מאצראי שכולם זריכים להיות בשיטה אחת ובשיטה אחרונה וקשיא לן מהא דאמרין צירושלמי מקושר לארכו של שטר חתים ויש לפירש כל מקושר שאין עדיו כלים בשיטה אחת פסול כלומר שיחתום לראובן בשיטה אחרונה ותחתיו זון יעקב ותחתיו עד וכן כולם לכך אי גיזי ליה לשיטה אחרונה יחתוך כל החתומים: א"מר רבי יוחנן ב"ב המחוקין בולין צריך שיכתוב ודין קיומיהון. צפ"י רבינו חננאל לא גרס ודין אלא אי נמחק דבר אחד ואח"כ כתב על המחק צריך שיכתוב צסוף שטר מיכות פלוני דעל המחק ואפי' לטפריס שלנו דגרסינן ודין לא קשיא מידי אס אין כותבין ודין דלא היו אלא שופרא דשטרע ועוד שאנו כותבין שריר וקיים: וצ"ר שיהוו מענינו של שטר בשיטה אחרונה. ואם תאמר אס בא שטר לפנינו שחתימת העדים חרוקה מן השטר שיטה אחת ולא החזירו מענינו של שטר בשיטה אחרונה יהא כשר דלמא איכא למיחש אי משום דאי הוה בעי (א) מייף באתה שיטה חלק הא אין למדין משיטה אחרונה ולהא ליהא למיחש

לאו דיעקב הוא. אין זוה המלכות שום אדם ששמו יעקב שיכתוב כך: ודלמא בשמיה דלכזוה. יעקב חתם לראובן וכן מנהגו לחתום לכבוד אביו: ודלמא סימנא שויה. לא בשביל שיהא שם החתום כך אלא נהוג היה זה האיש לכתוב אותיות הללו לשם סימן כמו זורת חותם שבצבעתו שמננה מכירים שזה שלח חותם זה: רב צייר בוורא. זורת הדג היה עושה בשטרות במקום חתימתו וכבר ידוע לעולם שזה הוא חתימתו ומועיל כחתימת שמו. והמפרש טעם אמאי צייר בוורא ומרותא אינו אלא טועה ושמה על שם מעשיהם זה נהג לאכול דגים זה נהג בתמריס וסימנא בעלמא היו עושים: חרופא. חריות של דקל וענפים היה לר במקום חתימת שמו: חתים סמ"ך. משמו: חתים עי"ן. משמו: מכותא. תורן של ספינה. משי"ט בלע"ז: מר זוטרא אמר למה לך. כל בני שינוי דחיקי לרבי ירמיה בר אבא הכי כצירא ליה שכל שטר מקושר (א) ועדים חתומים מבחוץ

אחריו הכתב לארכו מראשו לסופו זין מלמעלה למטה זין מלמטה למעלה ואין עדיו כלן בשיטה אחת פסול שצריך שיתחילו לחתום בשוה זה תחת זה ולסיים בשוה הלכך זין שמתחילין לחתום שלשמן כנגד שיטה אחרונה דהיינו מלמטה למעלה זין שמתחילין לחתום כנגד שיטה ראשונה ומסיימין בשיטה אחרונה אינו יכול להוסיף צסוף השטר שהרי אין חתימתם כנגד ההוא תוספת ולא למיגז ולקצר ריעותא דצסוף השטר דאי גיזי חד מן העדים גיזי כולהו. כתב צפירוש רבינו חננאל ואע"ג דפריך ר' ירמיה כל מה דלחקו עליה מנתי' כרב הונא דייקא דקמני [ס"ג] רבי חיינא לא גמליאל אומר מקושר שכתבו עדיו ומתוכו כשר שיכול לעשותו פשוט ואליבא דרבי ירמיה דלמר מקושר עדיו מלמטה למעלה חותמין לא יתכן להעשות המקושר פשוט. ואי קשיא לך אי ליה אפי' לרב הונא אפי' פשוט שכתבו עדיו מאחריו יהא כשר שיכול לעשותו מקושר הא ל"ק דהא [ס"ג] פשוט עדיו שנים ואם תעשה מקושר המקושר בשני עדים פסול הוא אבל המקושר שעדיו שלשה אס יש עדים בתוכו אפי' אלף כשר הוא ועוד המקושר אס תעשהו פשוט נמלא מאחר דלנקמן [קס"ד]: וכשר ואם תעשה הפשוט מקושר יהיה מוקדם והמוקדם פסול: הכי גרסינן צפירוש רבינו חננאל כל המחוקין בולין צריך שיכתוב קיומיהון ולא גרס ודין. ופירוש כל המחוקין שאינן במקום שריר וקיים דאמר' לעיל (ע"ב) דכשרים צריך לקיימן צסוף השטר לפני שריר וקיים שאם אינן מקויימין איכא למימר שמתח ויחיי' והגיה כרצונו לאחר שכתב השטר ולאחר שחתמו חתמים: וצ"ר שיהוו כו'. וזה שאנו כותבין צסוף השטר וקיינא מן פלוני זון פלוני לפלוני ככל מה דכתב ומפרש לעיל כו' דהיינו שמפרש וכופל הענין הכתוב למעלה והאי וצריך שיחזור הכי מפרשינן לה וצריך שלא יהא כתוב צסוף השטר בשיטה אחרונה שום דבר חידוש ושום תנאי שהשטר תלו בו שאינו כתוב למעלה לפי שלא נלמד משיטה אחרונה דמפרש לקמן ונמלא שיתקיים השטר העליון בלא התנאי ויגבה בו שלא כדן אע"פ שלא נתקיים התנאי אלא בדברים שאין לנו צורך בהן ללמוד ממנו יקיים שטרנו כגון מענינו של שטר ומעתה לא נפסיד כלום אס לא נלמד משיטה אחרונה שהרי כבר מפורש למעלה מה שכתב בשיטה אחרונה:

אמר

ר' צייר בוורא. חתימת ידו ולא היה כתוב שמו (גיטין פ"ט: וכו') רש"י (ט) דלל מקושר שאין עדיו כלים בשיטה אחת חתומין שמתחין מאחריו: (א) ד"ה וצריך לך דאי הוה בעי הוא מייף ב"ב ע"ד.

(א) גיטין דף לו. ודף פ"ז. (ב) ג' רב"ה. (ג) ע"י רש"י. (ד) דף קס"ג. (ה) ש"ך לע"ה.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מר זוטרא וכו' מקושר ועדיו חתומים: (ב) תוס' ד"ה (בע"ה) ומתכשר ויהיה הלוה סבור שלא זייפו ויהיו עדיו. ג"כ ומתנה אי"כ מאי קא משני מלמול דיעדינן דהא חתימה לאו דיעקב היא וז"ל דקא משני דכיון דמפרסם ללא דיעקב היא מו לא חיישינן להכי: (ג) בא"ד לא לא טעינין ליחמי ולקוחות ומלוה בטענות וצ"ל בלא שום אביו מאחר ששם אביו חתום תחת השני והוא נקרא היטיב דראובן בן יעקב שני מה שחתום תחת השני, והשני כשר ביעקב עד. רש"י גיטין פו.
(ד) ולא דוקא דיעדינן דאפי' בספק לא מכשירין דאפי' קיום בעינן, אלא קוטאת דמלתא נטק דהא חתימה דראובן היא ואנן דאי ידעינן דלא אדאבו. רש"י גיטין פו.
(ה) והלכך משמאל פסול רמיני כשר משום דאמרנן דהא חתימה דיעקב שיהא על הגט משמאל כיון דלא מניא לדידה משני אקמא והיו הוא כאלו חתם תחתיו דראובן בן יעקב. ס. שטר שאלות ותשובות ושלמות. רש"י גיטין פו.
(ו) אף הקונטרס כיון שיתחילו לחתום בכתב שיהא תחת זה שלשון כנגד שיטה אחת אחרונה אין יכול לקצוץ ריעותא דהא חתימה דראובן אינון אין העדים שמתום שוין וכי גאזי ויבה משום דראובן אי"כ קוצין יותר או פחות משם השני ויהא ניכר התקן, ולא נהירא דא"כ בעיקר התירוץ אינו בספק. שיטה מקולטת כגון פ"ט.
(ז) גא"ת פ"ט פ"ט שיעורי מרדכי מקשוריו ויגזו כנגד כל עד אחר שהוא מיותר תירץ ר"ת ויל' דכא גונתא א"אפ"ש דליתמיה ליה שלא יגזו מנופו של שטר. רש"י גיטין פו.
(ח) דלשנויי דמשיני דלא כתיב עד] אם יבוא לגזו או לקצוץ נמצא מקצוץ שם אבותיהם של עדים ולא מחכשירי בשמותם לבד דהא לא כתיב ביה עד. רש"י גיטין פו.
(י) ובעי' שיהא כל העדים החתומים בבקשתו חתומים בשיטה אחת כנגד שיטה אחרונה. שיטה מקולטת כגון פ"ט.
מ"ס.

לעזר רש"י

מש"ט"א [מש"ט]. תורן.

מוסף רש"י

רב צייר בוורא. חתימת ידו ולא היה כתוב שמו (גיטין פ"ט: וכו') רש"י (ט) דלל מקושר שאין עדיו כלים בשיטה אחת חתומין שמתחין מאחריו: (א) ד"ה וצריך לך דאי הוה בעי הוא מייף ב"ב ע"ד.

(א) נראה דל"ל וסיימו חתומין בשיטה אחרונה ואי גיזי לשיטה אחרונה היו גיזי כולהו וכו'.